

יצאת כריש

אחרי ששרדו מאות מיליוני שנים בעולמנו, הכרישים והבטאים נמצאים בסכנת הכחדה. טורפי על אלה נמצאים בראש מארג המזון בימים ובאוקיינוסים ופגיעה באוכלוסיותיהם עלולה להפר את המאזן האקולוגי. בישראל ננקטות דרכי פעולה שונות לשימורם בים התיכון
כתבה: עדי ברש

בים התיכון חיים כ־80 מינים של כרישים ובטאים. בתמונה: קבוצת כרישים מהמין כריש אפרורי צילום אבירם וולדמן

זה 450 מיליון שנה שכרישים ובטאים (הידועים בקרב הציבור כחתולי ים) קיימים בעולמנו. הם פיתחו התאמות לסוגים שונים של מזון, כך שיש ביניהם טורפי דגים, אוכלי נבלות ואפילו כמה מינים מסנני פלנקטון. אי לכך, הכרישים והבטאים נמצאים במערכות אקולוגיות מגוונות. נציגיהם מאכלסים כמעט כל בית גידול לח ברחבי הגלובוס, לרבות נהרות, אגמים, לגונות, הים הפתוח והים העמוק, מאזורים משווניים ועד החוג האנטרקטי.

שאלה של איזון

לכרישים ולבטאים שלד העשוי מסחוס ולא מגרם (עצם). אין להם ריאות או שלפוחיות ציפה ולכן כדי לצוף בגוף המים עליהם להישאר בתנועה. הם מתאפיינים בתוחלת חיים ארוכה יחסית, במספר צאצאים קטן ובבגרות

מינית מאוחרת. תקופת ההיריון ארוכה ויכולה להימשך שנתיים בקרב מינים מסוימים. מאפיינים אלו גורמים להם להיות פגיעים ביותר לדיג מסיבי, כיוון שקצב היילודה שלהם נמוך והתאוששות האוכלוסייה אטית. הכרישים והבטאים משמשים טורפי על עיקריים במערכות אקולוגיות רבות, בין היתר בשל מספריהם הנמוכים של טורפים אחרים (כגון יונקים ימיים).

עקב כך, החשיבות שלהם במערכת האקולוגית גבוהה ביותר, שכן היעלמות הטורפים עלולה לגרום להפרה של האיזון האקולוגי במארג המזון בימים ובאוקיינוסים ולקריסה של אוכלוסיות בעלי החיים הימיים. למרבה הצער, בעשורים האחרונים הידלדלו אוכלוסיות כרישים באזורים רבים בעולם עד לכדי יותר מ־90 אחוז מכלל האוכלוסייה, ובים התיכון - עד

לכדי יותר מ־95 אחוז. הם נחשבים לקבוצה בסכנת ההכחדה הגבוהה ביותר בקרב החולייתנים, אך מצב רוב אוכלוסיותיהם בעולם טרם ידוע ונכון להיום, הגדרות השימור מבוססות בעיקר על הערכות.

רגישים לשלום הכרישים

בים התיכון חיים כ־80 מינים של כרישים ובטאים. עם זאת, במערב הים התיכון, כרישים שבעבר היו נפוצים נצפים כיום לעתים נדירות. על אף ההידלדלות המהירה של כרישים חופיים גדולים במערב הים התיכון, בישראל נצפים ונידוגים כרישים אלו לעתים קרובות, הן ליד החוף והן על ידי דייגים בעומק הים. מיני הכרישים הנפוצים בחופי ישראל הם הסנפירתן, פטישן תמים-חרטום וכן הכריש האפרורי - מין נדיר מאוד בים התיכון, שייכתן שהופעתו כאן היא בחלקה תוצאה של הגירה ממפרץ אילת דרך תעלת סואץ. סמוך למוצאים הימיים של מי הקירור (החמים) של תחנות כוח חופיות בחדרה, באשדוד ובאשקלון, נצפית כמות גדולה של כרישים מדי חורף. על פי מידע שנאסף מדייגי חכות בחוף, נראה כי חלה עלייה בכמות הכרישים הנצפים בתחנות הכוח בשני העשורים האחרונים (ראו מסגרת). טרם ידוע מדוע מגיעים הכרישים לתחנות הכוח או עד

זהירות (על ה)כרישים!

מדי שנה בין דצמבר לאפריל מגיעים כרישים רבים לאזור תחנות הכוח בחדרה, המזרימות מים חמים לים. הכרישים מופיעים בקבוצות ושוהים במים רדודים. נוכחותם של הכרישים במקום החלה למשוך לאחרונה צוללנים המעוניינים לצפות בהם ולצלמם, אך הצלילה באזורים אלו אינה מומלצת ואף מסוכנת לציבור. במקום קיימים זרמים חזקים ומערבולות חזקות שעלולים לסכן חיים, וציוד דיג רב כגון קרסים וחוטי דיג משוחררים מסכן את הצוללים. המפגש עם הכרישים אינו צפוי או נשלט ועלול לסכן הן את הצוללנים והן את הכרישים המגיעים לאזור. הכרישים הם ערך טבע מוגן, ומשום כך אסור לפגוע בהם או להאכילם.

כמה מושפעת האוכלוסייה מתופעה זו, ולכן העלייה המדווחת בתצפיות בתחנות הכוח אינה יכולה להעיד על מצבם של הכרישים בים הפתוח. התקבצות כזאת של כרישים היא מראה יוצא דופן וייחודי, וייתכן שאזור החוף של ישראל משמש בית גידול חיוני לכרישים בים התיכון. אם סברה זו נכונה, זוהי ראייה המחזקת את הצורך בשימור הכרישים והבטאים באזורינו ובהגנה עליהם, כדי לשמר את בריאות המערכת האקולוגית של הים התיכון כולו.

כריש אפרורי - מין נדיר מאוד בים התיכון צילום אבירם וולדמן

גיטורן מובהק על הקרקע החולית בים התיכון צילום חגי נתיב

מחבטן אפור בעומק 20 מטר במפרץ חיפה צילום חגי נתיב

בשנת 2005 הוכנסו הכרישים והבטאים לרשימת המינים המוגנים על פי חוק הגנת חיית הבר, ובשנת 2008 החלה אכיפת האיסור על דיג כרישים. אף על פי כן נמשך הדיג המכוון של כרישים בחופי ישראל. בשנים האחרונות הוקמה תוכנית פעולה המתווה דרכים לשיפור החקיקה, הניהול והממשק להגנה על כרישים ובטאים. התוכנית אף כוללת הצעות לפעולות בתחום המחקר, הניטור וההערכה, פעולות הסברה וחינוך ופעולות אזוריות ובינלאומיות. מטרת תוכנית הפעולה היא להתוות את מגוון דרכי הפעולה שיש לבצע כדי להביא לשיפור המצב האקולוגי של הכרישים והבטאים בים התיכון בישראל. התוכנית מתווה מדיניות מומלצת להגנה על בעלי חיים ימיים אלו באמצעות קביעת יעדים ברורים, דרכי פעולה, שותפים פוטנציאליים לביצוע וכן לוחות זמנים.

הכותבת היא דוקטורנטית באוניברסיטת חיפה, בבית הספר למדעי הים, החוקרת אקולוגיה של כרישים ובטאים בישראל